

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra českého jazyka a literatury

Zpracování literárního textu do podoby rozhlasové hry

(Bakalářská práce)

Autorka: Gabriela Thérová
Studijní program: B7202 Mediální a komunikační studia
Studijní obor: Jazyková a literární kultura
Vedoucí práce: doc. Mgr. Václav Martinec

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Zadání bakalářské práce

Autor: **Gabriela Théroová**

Studijní program: B7202 Mediální a komunikační studia

Studijní obor: Jazyková a literární kultura

Název závěrečné práce: **Zpracování literárního textu do podoby rozhlasové hry**

Název závěrečné práce AJ: Adaption of literary text in form of broadcast play

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

BP se zaměří na vývoj rozhlasového zpracování dramatických textů. Popíše kritéria, podle kterých se předloha vybírá a postup práce dramaturga rozhlasu při zpracování textu - jak z jazykového hlediska, tak se zřetelem dramatickým, s přihlédnutím ke specifitě toho, jak posluchači vnímají zvuk rozhlasového média. Součástí BP bude zpracování vybrané literární předlohy do podoby hry pro rozhlasové vysílání.

Garantující pracoviště: Katedra českého jazyka a literatury,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: doc. Mgr. Václav Martinec

Konzultant:

Oponent: PhDr. Nella Mlsová, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 23. 2. 2012

Datum odevzdání závěrečné práce: 28.5. 2015

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně a uvedla jsem všechny použité zdroje a literaturu.

V Hradci Králové dne 24. května 2015

Gabriela Théroová

Bibliografický záznam

THÉROVÁ, Gabriela, *Zpracování literárního textu do podoby rozhlasové hry*.
Hradec Králové: Univerzita Hradec Králové, Pedagogická fakulta, 2015.

Vedoucí práce: doc. Mgr. Václav Martinec

Anotace:

BP se zaměří na vývoj rozhlasového zpracování dramatických textů. Popíše kritéria, podle kterých se předloha vybírá a postup práce dramaturga rozhlasu při zpracování textu - jak z jazykového hlediska, tak se zřetelem dramatickým, s přihlédnutím ke specifitě toho, jak posluchači vnímají zvuk rozhlasového média. Součástí BP bude zpracování vybrané literární předlohy do podoby hry pro rozhlasové vysílání.

Klíčová slova: rozhlasová hra, dramatizace, Karolina Světlá, interpretace, scénář

THÉROVÁ, Gabriela, *Adapdation of literary text in form of broadcast play*. Hradec Králové: Fakulty of Education, University of Hradec Králové. 2015.

Annotation:

Bachelor's work will be focused on development of radio broadcast adaptation of dramatic texts. It will describe criteria, according to which a template is selected and subsequent dramaturge's work progress during text adaptation. This will be both from linguistic and dramatic point of view taking into account specifics of how audience listens to radio broadcast media. Part of bachelor's work will be an adaptation of a chosen literary template in form of a radio broadcast play.

Key words: radio play, dramatization, Karolina Světlá, interpretation, scenario

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucímu práce Mgr. Václavu Martincovi za odborné vedené mé práce, cenné rady a připomínky. Svůj dík bych také vyjádřila řediteli Základní umělecké školy v Polici nad Metují panu Luboru Bořkovi, který hru v nahrávacím studiu natočil. V neposlední řadě bych ráda poděkovala své rodině a přátelům, kteří mne během studia podporovali.

V Hradci Králové 24. května 2015

Obsah

Úvod	9
1. TEORETICKÁ ČÁST	10
1.1. Volba a nalezení informačních zdrojů	10
1.2. Historie rozhlasového vysílání	10
1.3. Definice slova rozhlas	14
1.4. Mikrofon	14
1.5. Druhy rozhlasových her	15
1.6. Rozhlasová dramaturgie	15
1.7. Rozdíl mezi divadelní a rozhlasovou hrou	15
1.8. Sluchové vnímání	16
1.9. Hudba a zvuková kulisa	16
1.10. Změna prostředí v rozhlasové hře	17
1.11. Tvorba her, výběr textů	17
1.12. Osoby podílející se na vzniku rozhlasové hry:	17
1.13. Posлуhač	18
2. Praktická část	19
2.1. Metodologie	19
2.2. Přípravná fáze a tvorba scénáře	19
2.2.1. Volba předlohy	19
2.2.2. Autorka Karolína Světlá	20
2.3. Interpretace díla	21
2.3.1. Analýza díla spolu s jeho interpretací	21
2.3.1.1. Architektonika	21
2.3.1.2. Kompozice	23
2.3.1.3. Jazyková rovina	23
2.3.1.4. Hlavní postavy	24
2.3.2. Herci ve hře	25
2.3.3. Hudba	26
2.3.4. Délka rozhlasové hry	26
2.3.5. Scénář rozhlasové hry	26
2.3.6. Průběh natáčení rozhlasové hry	27

3. Prezentace	29
3.3. Scénář podle předlohy Karoliny Světlé z knihy Ještědské povídky– Černá divizna ...	29
Závěr	43
Seznam použité literatury.....	45
Odborná literatura.....	45
Internetové zdroje	46
Přílohy	47
Příloha č. 1	47

Úvod

Tématem bakalářské práce je zpracování literárního textu do podoby pro rozhlasové vysílání .

Práce je rozdělena na část teoretickou a část praktickou. V první části se prostřednictvím odborné literatury budu zabývat definicí vybraného žánru se všemi jeho specifiky a obsahovými aspekty. V krátkosti shrnu to nejpodstatnější o vývoji rozhlasového vysílání. Zmíním rovněž první pokusy přenosu divadelní hry do rozhlasové podoby. V praktické části se zaměřím na sepsání scénáře k rozhlasové hře a natočení samotné hry.

Cílem bakalářské práce je provizorní natočení hry. V dnešní moderní uspěchané době řada lidí téměř nečte knihy. Raději si stáhnou knihu z internetu v podobě mluveného slova ve formátu mp3, uloží si ji do mobilního telefonu a mohou ji poslouchat v podstatě kdekoliv. Zejména studenti před ukončením studia volí místo četby knih poslech. Někteří z nich mi dokonce sdělili, že si na základě poslechu zpracované knihy zapamatují více informací a detailů, než kdyby knihu pouze četli. Se studenty mohu jedině souhlasit. Velice ráda poslouchám divadelní hry. Pouze některé knihy však byly převedeny do podoby rozhlasové hry. Jiné byly natočeny již dříve a bohužel se neuchovaly. O to více mne motivovalo natočit rozhlasovou hru od autorky Karoliny Světlé, a to nejen proto, že jsou její díla součástí povinné četby, ale i díky tomu, že se řada lidí postupem času vrací ke klasikům české literatury. Ráda bych docílila obnovení děl neprávem opomíjených spisovatelů.

Scénář s nahrávkou bych ráda zaslala režisérům z Českého rozhlasu v Hradci Králové a velmi by mne potěšilo, kdyby se mohl zrealizovat v tamním nahrávacím studiu a následně byl zařazen do vysílání.

1. TEORETICKÁ ČÁST

1.1. Volba a nalezení informačních zdrojů

Najít vhodnou odbornou literaturu, která se týká rozhlasových her, bylo velmi obtížné. Jednak existuje literatury o rozhlase málo, jednak jsou knihy (tohoto druhu) neprodejné. Nejobsáhlejší publikace o rozhlase, která byla vydaná v roce 2003, je kniha *Od mikrofonu k posluchačům*. Další publikace, kterou jsem si k tvorbě bakalářské práce vypůjčila, byla z roku 1944 – *Jak píšeme rozhlasovou hru*, jejímž autorem je Otmar Gatsch. Sám autor nazývá svoji publikaci příručkou. Je velice stručná a není příliš vhodná pro budoucího autora rozhlasových her. Je však dostačující pro začínajícího autora.

Pavel Krejčí, rozhlasový režisér z Českého rozhlasu v Hradci Králové, mi zapůjčil knihy, ze kterých prý dodnes čerpá. Žádné podobné knihy do této doby vlastně ani nebyly vydány. Jedna z nich, *Dramaturg v rozhlase*, jejímž odpovědným redaktorem byl Zdeněk Žatečka, patří mezi neprodejné publikace a možnost vypůjčit si ji má pouze pracovník Českého rozhlasu. Kniha obsahuje příspěvky od Dalibora Chalupy, Vlastimila Brtěky, Jaroslavy Strejčkové či Josefa Hlavničky.

Stručný nástin z historie rozhlasu jsem získala z publikace *Dějiny českých médií a publikací* autorky Aleny Štěrbové.

1.2. Historie rozhlasového vysílání

Již ze střední školy je všeobecně známo, že bez slavných vynálezců, jako byl Hertz, Faraday, Popov nebo Marconi, bychom dnes vůbec neměli rozhlas. Rozhlas se zrodil z vědy a techniky, která se postupně rozvíjela a zdokonalovala. Řada lidí chtěla vlastnit rozhlasový přijímač. Tento vynález vyvolal mezi lidmi ohromný až masový zájem.

Historie samotné rozhlasové hry sahá až do roku 1881. Clement Adler, francouzský inženýr, vynalezl tzv. Teatrafón. Šlo o zařízení, které umožnilo poslouchat zvukový přenos z divadelního představení přes telefonní linku. (CROOK, 1999)

První rozhlasové vysílání bylo uskutečněno 28. října 1919 z vojenské vysílací stanice na pražském Petříně. „*Skutečné vysílání našeho rozhlasu z legendárního stanu ve Kbelích počalo 18. 5. 1923. Společnost s názvem „Zpravodajství radiotelefonické společnosti Radiojournal“ vznikla 7. 6. 1923.*“ (Chalupa, 1981, s. 4). Československo se díky tomu stalo druhou zemí, po Velké Británii, s pravidelným rozhlasovým vysíláním. Zpočátku se vysílaly pouze informace a zprávy, později se přidalo i hlášení o počasí.

První rozhlasové hry u nás začaly ve 20. letech 20. stol. Jednalo se o záznam divadelního představení, kdy veškeré ruchy a hudba byly produkovány živě. Za první čistě rozhlasové drama je považována hra *Danger*, která byla natočena v roce 1924. (Beck, 2001)

V září roku 1924 se režisér Gabriel Hart z Městského divadla na Královských Vinohradech ujal nastudování dramatických večerů. Do konce téhož roku se v jeho režii vysílalo 7 programů, z nichž jmenuji např. *Radúze* a *Mahulenu* od J. Zeyera nebo *Romea a Julii*, jejímž autorem je W. Shakespeare.

12. února roku 1925 byla vysílána jako první opera *Dvě vdovy* od Bedřicha Smetany.

Roku 1925 J. Kvapil nastudoval hry, které se právě hrály ve Vinohradském divadle a vysílaly se v režii M. Čtrnáctého. Podle Dalibora Chalupy se ve hře *Wildeovy Salome* poprvé použilo scénické hudby (Žatečka, 1980, s. 8).

„Záznam divadelního představení míval však některé nedostatky: ani s pomocí vypravěče posluchač často nepochopil dramatické situační akce, smysl některých dějových faktů vyjádřených fyzickým jednáním herce a reakci obecnstva; byl rušen a dezorientován technicky nedokonalým záznamem a výrazně pociťoval absenci obrazu.“ (Strejčková, 1981, s. 78)

První českou rozhlasovou hrou byla inscenace *Přástky*. Byla uvedena v roce 1926 a její autorem byl Miloš Karel. Hra byla krátká, obsahovala hudební kompozici a také zvukové efekty.

Za prvního opravdového rozhlasového režiséra u nás je považován Josef Bezdíček, který působil ve studiu Českého rozhlasu v Brně. V roce 1934 realizoval Bezdíček Kožíkův scénář inscenace *Cristobal Colón*, který se stal nejúspěšnější hrou té doby a natrvalo se zařadil do Zlatého fondu Československého rozhlasu.

Důležitým člověkem pro rozhlas byl bezesporu M. Čtrnáctý, který je nazýván „otcem rozhlasu“. Spolu s E. Svobodou si prosadili vysílání dramatických pořadů. M. Čtrnáctý, (1882 - 1970), se stal prvním programovým šéfem Radiojournalu a dva roky byl jediným redaktorem, režisérem i dramaturgem. S touto prací pro rozhlas mu pomáhal E. Svoboda. M. Čtrnáctý byl velkým znalcem divadla. Věděl, že v Anglii nejsou dramatické pořady v rozhlase žádnou novinkou, běžně se vysílaly. Čtrnáctý u nás usiloval o vysílání takzvaného „zvukového divadla“.

První rozhlasové hry založené na vnitřním monologu hlavní postavy se pak začaly objevovat ve 30. letech. Jednou z nejznámějších světových rozhlasových her byla Válka světů, která byla odvysílána v roce 1938. Pojednává o invazi Mart'anů na Zemi, podle románu Herberta George Wellse. „Hra byla zpracována formou fiktivní reportáže. Vysílání hry rozpoutalo neočekávanou paniku. Během něho stoupla sledovanost z milionu posluchačů na šest milionů a téměř třetina z nich uvěřila, že jde o skutečnost.“ (Hamouzová, online, 2008) Stala se celosvětově nejslavnější hrou. Iveta Hamouzová také na internetových stránkách České televize vysvětluje, že se hra rozdělovala na dvě části. První měla podobu běžného vysílání, následovala reportáž o pádu meteoritu, z něhož začaly vylézat Mart'ani. Poté lbyli lidé informováni o počtech obětí a byla jim doporučena evakuace New Yorku. „Ačkoli během první části bylo čtyřikrát oznámeno, že se jedná o rozhlasovou hru, vypukla v New Yorku panika. Lidé se schovávali v metru, zamykali v domech či utíkali do lesů, jiní se vydali na místo činu. Vzniklé panice napomohla podle pozdějších psychologických analýz především atmosféra napětí a úzkosti v předvečer druhé světové války, nejistota z budoucnosti a dozvuky světové hospodářské krize a nezaměstnanosti.“ (Hamouzová, online, 2008) Podobná situace s panikou občanů se stala i u nás.

V období okupace podléhal rozhlas cenzuře. Proto se vysílaly především německé hry a na formální a tematické zdokonalování museli autoři rezignovat. Po

druhé světové válce, vlivem rozšíření televizního vysílání, popularita rozhlasových her značně klesla. I nadále se ale rozhlasové hry točily.

V období druhé poloviny padesátých let se objevilo mnoho výrazných dramaturgů: Jaroslava Strejčková, Josef Hlavnička a Jaromír Ptáček a režisérů Jiří Horčička, Josef Červinka, Josef Henke. Tyto osobnosti se zaměřovaly na tvorbu původních rozhlasových děl. Velmi výraznou inscenací tohoto období byla adaptace Čapkova románu *Válka s mloky*, kterou napsala dramaturgyně Strejčková a kterou v roce 1957 nastudoval Jiří Horčička. Premiéra dramatizace se uskutečnila 22.10.1958. Toto datum je mimořádně důležitým vývojovým zlomem v rozhlasových inscenacích, nalézáme zde nové režijní postupy, než jaké využívaly režiséři v předchozí generaci, např. Bezdíček, Jareš. Z rozhlasových her se právě již zmiňovaná *Válka s mloky* řadí mezi nejzdařilejší rozhlasové dílo. Řada lidí, mezi něž patřím i já, si ji velmi oblíbila. Je poutavá a strhující již od samého začátku. Je zajímavé, jak se Horčičkovi podařilo vymyslet mločí mluvu. „Hledali jsme v oblasti zvuku něco, co je pro lidské ucho neobvyklé.” Mimořádně zdařilý byl také výběr herců (např. Karel Höger nebo František Filipovský).

V publikaci *Od mikrofonu k posluchačům* jsou šedesátá léta označována jako „renesance rozhlasu“. V této době vznikaly především původní rozhlasové hry.

V 70 a 80. letech byla rozhlasová tvorba tendenční a byla vytvářena podle jednotného vzoru stejně jako všechny oblasti umění. Mezi významné dramaturgy, kteří se snažili o zlepšení rozhlasové tvorby té doby, patří např. Ivan Škapa, Pavel Minks, Hynek Pekárek, Jiří Hubička.

Pro charakteristiku období po roce 1989 volím citaci z knihy *Od mikrofonu k posluchačům*: „ *do rozhlasu se vrátila tvorba zakázaných autorů a kvůli finanční situaci rozhlasu byla výrazně omezena výroba slovesných uměleckých pořadů (rozhlasových her, dokumentů, literárních pořadů atd.). Například v roce 1994 došlo při srovnání s rokem 1993 ke snížení prvovýroby rozhlasových her o plnou třetinu.*” (Ješutová, 2003)

1.3. Definice slova rozhlas

V roce 1923, kdy u nás začal rozhlas jako nové elektronické médium fungovat, se termín „rozhlas“ ještě nepoužíval. Používala se jiná označení přebíraná z cizích jazyků, např. boardcasting, radiofonie, radiotelefonie. Mohli jsme se rovněž setkat s označením „radiojournal“, které souviselo s názvem jeho provozovatele. To se změnilo 21. 5. 1924, kdy slovo „rozhlas“ poprvé použil redaktor Národních listů Richard Durdil. Durdil vycházel z toho, že stanice zprávy a hudbu rozhlásí. Navrhl tedy označení „rozhlas“. *„Doufáme, že ‚rozhlas‘ najde porozumění v kruzích majitelů přijímacích stanic stejně jako u všech, kdo dbají čistoty a výraznosti řeči. Vždyť přimyká se přesně pojmu a vychází přímo z ducha našeho jazyka.“* (Durdil, Národní listy, 1924) Toto označení se opravdu osvědčilo a v roce 1938 se Radiojournal přejmenoval na Česko-Slovenský rozhlas. (Český rozhlas, online, 2014)

1.4. Mikrofon

Jednou z nepostradatelných věcí v rozhlase je mikrofon. Jedná se o elektronické zařízení, které převádí hlas - akustický signál na signál elektrický. Mikrofon, který je vstupní prvek záznamu, ve velké míře ovlivňuje kvalitu záznamu.

Slovo mikrofon pochází se spojení řeckých významů *mikro*, což znamená malý, a *phon*, znamenající zvuk. Nejstarší dochovaný záznam o zařízení s tímto názvem je z roku 1683. Jedná se o záznam ve slovníku, který mikrofon popisuje jako zařízení zesilující zvuky. Nejednalo se ale o mikrofon, jak ho známe dnes, ale o akustický zesilovač. Mikrofon, kterak ho známe dnes, je zařízení z 19. Století. Za jednoho z prvních vynálezců se považuje německý fyzik Johann Philipp Reis.

Mikrofony se dělí podle způsobu, jakým zpracovávají akustický signál a převedou ho na elektrický, na dynamický, kondenzátorový a elektretový. Mikrofony se také mohou dělit podle toho, jak se využívají, na ruční, „klopák“ a stolní. (Kašpárek, online, 2013).

1.5. Druhy rozhlasových her

Dělení rozhlasových her může být různé. Podle literárního díla, z něhož vzešly, je můžeme rozdělit na dramatické, epické a lyrické.

Dramatické – jedná se o rozhlasovou hru, ve které je posluchač vtažen do děje, prostoru, konfliktu.

Epické – tyto hry jsou převážně syžetové, příběhy, popisy, často jsou podobné rozhlasové reportáži, velmi často převažuje monolog. Jedná se o různé četby, povídky, pohádky.

Lyrické – tento typ hry klade důraz na interpretaci a subjektivnost. Lyrické rozhlasové hry jsou statické.

V návaznosti na literární vědu je možné hry dělit dle:

- konfliktu (tragického nebo komického)
- výrazových složek
- významové funkce
- tématu
- jazykových prostředků
- počtu osob ve hře
- vztahu ke skutečnosti

1.6. Rozhlasová dramaturgie

Odpovědi na otázku, co je rozhlasová dramaturgie, nejsou vždy tak jasné. Podle Josefa Hlavničky (Žatečka, str. 101) je dramaturgie takové zpracování literárního díla, které je převádí do nového, specificky rozhlasového, dramatického tvaru, které do něho vnáší jiný, dramatický řád a tvarová transformace díla současně zdůrazňuje jeho souznění se současnou dobou.

1.7. Rozdíl mezi divadelní a rozhlasovou hrou

Tyto hry se liší např. i délkou představení. Rozhlasový režisér mohl upravit hru podle předlohy na 35 minut, v divadle se však bude hrát pouze 90 minut.

Na jevišti rozhoduje akce, v rozhlase myšlenka.

„Právě rozhlas může zachovat to podstatné ze slovesného díla, co se ztrácí na jevišti i ve filmu, jeho styl.“ (Srbová, s.24)

1.8. Sluchové vnímání

Sluch patří mezi jeden ze smyslů člověka, který nám zprostředkovává zvukové vjemy. Sluchový orgán reaguje na tlak, který vzniká pohybem vzduchu. Lidské ucho vnímá zvukové vlny v rozsahu frekvencí 16-2000hz. Tóny vnímá maximálně do zvukového prahu 120db, přitom příjemná hlasitost je pro člověka mezi 40 až 60 db. (Skákalová, 2011). Naše schopnost sluchového vnímání se od zrakového liší. Podle Hubera (2009, s. 9) zrak nevnímá okolí staticky, ale těká z jednoho předmětu na druhý. Tuto schopnost ale sluch nemá a celý průběh vnímání je plynulý. Sluchem vnímáme současně celou škálu zvukových podnětů a je velmi individuální otázkou, které zvuky vnímáme a které si neuvědomujeme. *„Je důležité uvědomit si, že některé zvuky vnímáme prvoplánově, tzn. že si je ihned uvědomujeme a vyhodnocujeme jejich informační hodnotu (např. slovo v rozhlasové hře), některé ovšem registrujeme až ve druhém či třetím plánu, primárně je neposloucháme, ale jsou důležitou součástí auditivního vjemu, protože dotváří náladu, emoci, a dokreslují tak celý sluchový obraz (v rozhlasové hře např. hudba, kterou je podkresleno slovo).“* (Huber, 2009, str. 9)

Je třeba si uvědomit, že každé zvukové dílo funguje na principu komunikace mezi rozhlasovým tvůrcem, kterým může být redaktor, moderátor, dramaturg, režisér, mistr zvuku atd.) s posluchačem. Tato komunikace je na rozdíl od běžné komunikace pouze jednostranná a při tvorbě zvukového díla je velmi nutné předpokládat, jak bude posluchač reagovat a jak na něj bude celé dílo působit. *„Jestli informaci přijme a zpracuje v takovém obsahu, v jakém ji k němu tvůrce vypustí, jestli v posluchači vyvolá tu emoci, kterou autor vyvolat chtěl, atd. Je tedy nutné znát svého posluchače.“* (Huber, 2009, str. 9)

1.9. Hudba a zvuková kulisa

Tam, kde nestačí slovo, bývá často hudba. Doplnění hudby má na starosti především režisér, ale radí se i s dramaturgem. Při zrealizování hry jsem využila znalostí hry na klavír. Pauzy jsem doplňovala různými tóny, které dávají posluchači čas k tomu, aby se mohl zamyslet nad tím, co zaslechl. Delší mezihra sloužila k dějovému časovému oddělení.

Pokud využijeme zvukové kulisy, musíme si všítat toho, aby souvisela přímo s dějem. Pro natočení první hry si neumím představit, kdybych měla ještě přidávat hudební/ zvukovou kulisu. Je to již náročnější.

Pauza je velmi sugestivním pomocníkem.

1.10. Změna prostředí v rozhlasové hře

Ve filmu nebo v divadelním představení může herec přecházet třeba z domu do zahrady, aniž by to jakkoli komentoval. Herec v rozhlase musí vyjádřit slovem to, co nedokáže předvést. Pokud předtím uslyšíme kroky, už přemýšlíme nad tím, kam asi může jít. Musí zaznít například slovo zahrada, abychom poznali, že změnil prostředí, že se z bodu A přemístil do bodu B.

1.11. Tvorba her, výběr textů

Dramaturg přejímá texty od autorů a provádí buď úpravu neboli adaptaci divadelní hry, dramtizaci prózy, nebo čerpá texty z původních her. Každý z těchto žánrů vyžaduje různý postup na přepis do podoby rozhlasového scénáře.

1.12. Osoby podílející se na vzniku rozhlasové hry:

Dramaturg: vytváří koncepci rozhlasového hry, má na starosti výběr titulů a zastupuje autora při natáčení. Je zodpovědný za obsahovou a formální stránku konečného produktu. Spolupracuje s herci a režisérem a pomáhá jim uvědomit si souvislosti děje nebo vývoj postavy.

Produkční: při tvorbě rozhlasové hry domlouvá termíny s herci. Eviduje, jaké obrazy jsou natočeny, a upravuje natáčecí plán podle aktuální situace.

Mistr zvuku: při natáčení pořizuje zvuk, hlídá jeho kvalitu. Připravuje techniku pro herce a ruchaře. Stříhá záznam do výsledné podoby.

Ruchaři: v současnosti se ruchy často dělají digitálně, postprodukčně, ale i přesto se občas natáčení účastní ruchaři, neboť vytváření ruchu již při vzniku pořadu přispívá k větší autentičnosti. Ruchaři dotvářejí atmosféru, dělají kroky, bouchají dveřmi, vržou apod.

Režisér: hlavní tvůrčí profese, koordinuje činnost všech uměleckých, realizačních a technických složek podílejících se na vzniku díla. Vybírá si herce do rolí v rozhlasových hrách, koriguje a utváří celkovou atmosféru, zvuky, ruchy, hudbu.

Herci: interpretují svoji roli, umělecky a dramaticky předvádějí jinou postavu a pracují s barvou hlasu, intonací, tempem.

1.13. Posluchač

Než začneme psát scénář, musíme si zvolit, jakým posluchačům (mám tím na mysli věkovou skupinu) bude hra určena. Od samotného začátku mám před sebou posluchače ze střední školy a dospělé. Každý jedinec má však jiné požadavky, každému se líbí něco jiného. Nedožvíme se od nich, zda je hra zaujala či nikoli. Situace by byla pochopitelně jiná v případě, že by se posluchači ozvali do studia emailem, poštou či prostřednictvím telefonu. Nevidíme ani jejich výraz, nemůžeme si ověřit, zda raději preferují jiný program atd. .

2. Praktická část

2.1. Metodologie

V praktické části bude mým hlavním úkolem sepsání rozhlasového scénáře. Zmíním se, proč jsem si vybrala předlohu povídky od Karoliny Světlé. K nastudování předlohy a tvorbě scénáře jsem si vymežila nejvíce času. Nejdůležitějším pravidlem je, aby měl autor před zdramatizováním díla detailně nastudovanou předlohu. Měl by ji mít několikrát přečtenou a rovněž by ji měl umět nazpaměť, což pomáhá i následné interpretaci díla. (viz 2.3)

Otmar Gatschä tvrdí, že rozhlasová hra je zvláštní odvětví dramatické tvorby a podléhá bezvýhradně jejím zákonům. Jde o speciální dramatický útvar, má po stránce formální vlastní pravidla, která nutně usměrňují práci rozhlasového dramatika (Gatschä, 1944, s. 35). Pokud by deset dramaturgů či režisérů dostalo stejnou předlohu, každý z nich by hru zpracoval po svém. Rozhlasová hra by měla stejně jako hra divadelní projít pěti etapami – expozice, kolize, krize, peripetie a katastrofa. Není to však dogma. Záleží pouze na nás, jak bude konečná podoba hry vypadat.

2.2. Přípravná fáze a tvorba scénáře

2.2.1. Volba předlohy

Předlohou pro rozhlasový scénář bude romantický příběh s názvem Černá divizna, jejíž autorkou je spisovatelka Karolina Světlá. Domnívám se, že hra by se mohla v Českém rozhlase ujmout, neboť souhlasím s citací, že: „*Demokratická ideovost a realistické rysy díla Světlé jsou vlastnosti, které prodloužily život většiny jejích povídek a románů do naší přítomnosti.*“ (Pohorský, 1954.)

Jedná se spíše o méně známou povídku této autorky. K nejnámějším dílům Karoliny Světlé patří Kříž u potoka, Vesnický román a Černý Petříček. Málokdo však zná obsah těchto děl, řadu čtenářů odradí mnoho stran. U Černé divizny je to však s počtem stran v díle jiné. Domnívám se, že by rozsáhlé dílo nebylo pro první zkušenost se sepsáním scénáře zcela vhodné.

F. X. Šalda napsal roku 1911, že: „*Světlá je bezesporu někdo, kdo stojí za studium nejpečlivější.*“ (Dub, 1975, s. 67-68). Nejen tato slova mne před několika

lety inspirovala k tomu, abych získala více informací o autorce a seznámila se s jejím dílem. Nyní mám v oblíbě většinu knih od Karoliny Světlé, nejvíce však Ještědské povídky. Vybrat si z obsáhlého díla Světlé jednu povídku na podrobnější analýzu nebyl jednoduchý úkol. Nakonec jsem zvolila povídku Černá divizna. Výhodou rozhlasové hry je, že se v ní nevyskytuje tolik postav jako v povídce. Při větším počtu postav (hlavních a vedlejších) totiž posluchač mnohdy ani nerozezná, jaká postava právě promlouvá. Proto jsem záměrně odstranila i postavu vypravěče. V některých pasážích by se sice vypravěč v tomto díle hodil, avšak většinou by se jeho promluvy opakovaly.

2.2.2. Autorka Karolína Světlá

Ráda bych se v několika větách zmínila o Karolině Světlé. Světlá, která byla vlastním jménem Johanna Rottová, se narodila roku 1830 v Praze do měšťanské rodiny. Její babička pocházela z vesnice. Ráda autorce zpívala lidové písně a vyprávěla různé příběhy.

V roce 1952 se provdala za Petra Mužáka, s nímž čekala miminko, ale krátce po narození dcerka zemřela. Tato nešťastná událost ji poznamenala na celý život, propadla depresím a nervově se zhroutila. Manžel ji proto odvezl do Podještědí, do své rodné vesnice Světlá pod Ještědem (proto pseudonym Světlá), aby zde mohla odpočívat. Právě zde začala její autorská práce. I když se v době školních let pokoušela o vlastní tvorbu, jako dceři ze zámožné rodiny to nepříslušelo, a tak její první povídka Dvojí probuzení vyšla až v roce 1858 v almanachu Máj.

S manželem neměla příliš idylický vztah, své sestře Sofii Podlipské napsala v dopise z roku 1862: „my jsme ty dva póly: on rozum, pozitivnost, rozvaha, já fantázie, fantázie a zas fantázie, on kráčí, já chci létat“ (Poborský, 1954). V povídce Černá divizna můžeme nalézt podobný vztah mezi hlavními postavami – Kosmasem a Borinkou. Borinka je rozvážná a Kosmas naopak přemýšlí, jak by se mohl stát nesmrtelným.

V Lexikonu české literatury se píše, že v roce 1875 onemocněla těžkou oční chorobou a posléze byla nucena své práce diktovat neteři, spisovatelce A. Čermákové – Slukové. Zhoršující zdravotní stav ji přinutil 1887 upustit od pobytu ve Světlé a nakonec ji uzavřel do pražského bytu. (Merhaut, str. 447). V povídce

Černá divizna, pokud to nebyl záměr, autorka často opakuje stejné věty, jako kdyby nevěděla, že už byly napsané. Nemyslím si však, že by svůj text pouze nadiktovala a už se nezajímala o to, jak vlastně zní.

Světlá poznala, že lidé v Podještědí žijí šťastnějším a bohatším životem v horách než lidé v bohatých měšťanských domech v Praze. Ve vesnici Světlá a v jejím okolí se cítila šťastně. Zpočátku to však mezi lidmi neměla jednoduché, jelikož se s nimi nemohla sžít. Lidé ji považovali za „měšťáckou paničku“

Jak uvádí Josef Špičák, k napsání díla Černá divizna vedly Světlou vzpomínky na romanticko – fantastické pověsti, jak je kdysi vyslechla z ústního podání ještědského lidu (Špičák, s. 566). Autorka se v povídce zmínila o ještědských kouzelnících.

2.3. Interpretace díla

2.3.1. Analýza díla spolu s jeho interpretací

Rozbor tematického, jazykového a kompozičního plánu.

2.3.1.1. Architektonika

V knize Ještědské povídky, vydané v roce 1954, vydání první, není povídka nijak rozdělena. První adaptované vydání, podle kterého scénář sepisují, obsahuje v textu několik míst vyznačených třemi kytičkami, která rozdělují text do jednotlivých kapitol. To může čtenáři pomoci k tomu, aby si uvědomil, že má povídka výstavbu dramatu.

V první kapitole (expozici) vypravěčka, samotná autorka, přibližuje čtenáři místo, kde se povídka odehrává, vrací se do minulosti, zmiňuje se o lidech a čarodějích, jež tu bydlí, a popisuje okolí. „*Tehdy však byly chaloupky po horách sem tam rozestety a každá z nich byla tak hluboko v lese uschovaná, skalami obklíčena...*“ (Světlá, s. 9). Vypravěčka je zde nositelem děje a zasahuje do díla - „...*je mi to skoro stydno říci – čarami*“ (Světlá, s. 10). Vystupuje zde jako věřící žena, zastánkyně božího slova. Na jedné straně odvažlivce, kteří měli „oplétačky“ s čarami, zavrhuje, na straně druhé naopak vyzdvihuje, jak si dokázali poradit v různých životních situacích, někdy dokonce i zadarmo.

V další kapitole, druhé, vychvaluje, ale i pomlouvá jednoho z hlavních postav povídky, zaklínače a kořenáře Kosmase. „...*mohl na sobě zakládat a vyvyšovat se nad ostatními i pro jiné vlastnosti než jen pro svou ztepilost a úhlednost. Každý, kdo se mu svěřil, si mohl být jist, že bude svého neduhu zbaven přesně v tom čase, jak mu určil.*“ (Světlá, s. 12). Letmo se zmíní o další z hlavních postav Kosmasce - matce Kosmase. Autorka dále popisuje chaloupku, kde bydlí, a zahrádku, na které pěstuje Kosmas vzácné byliny.

Třetí část díla začíná přesným časovým určením – noc o Sedmi bratřích, v jednu hodinu v noci. Kosmasovi se nepovedla příprava obzvlášť vzácného nápoje, mluví o tom s matkou, které v celém díle vyká. Poprvé se zde Světlá zmiňuje o Borince Nejdříve o ní Kosmasce vypráví stařec z vesnice, Kosmaska se pak zmíní Kosmasovi, protože by manželku dle slov matky, potřeboval. Ten však zprvu nechce o dívce ani slyšet, ale zjistí, že je prý nejspíše nevinná, a tak by se mu hodila k jeho kouzlu. Borinka Kosmase zná, dokonce ho miluje, ale on si jí nikdy ani nevšimnul. Kosmas si vymyslí plán, že si ji vezme, ale ať od něho nečeká, že ji bude milovat.

Ve čtvrté kapitole posílá Kosmas matku do domu Borinky, aby o ní zjistila informace a aby jí následně dala slovo, že si ho vezme. Se svatbou souhlasí nadšeně Borinka i rodiče. Kosmaska jakoby předpovídá, co se s Kosmasem jednou stane a že i on se neubrání lásce, až přijde její čas. Kosmas se s nastávající manželkou uvidí až ve svatební den, je nepřijemný, nezdvořilý, ale Borince to nevadí. Svatební obřad proběhne bez problémů, před hostinou najednou Kosmas odejde domů do hor. Matka ho omluví, že musel jít ošetřit těžce nemocného. Borinka se přestěhuje z luk do hor. Kosmas se takto podivně a chladně jako na svatbě chová po celou dobu soužití s Borinkou. Mezitím mu matka domlouvá, ať se chová ke své manželce vřele, jinak mu uteče. Zpočátku si slova k srdci nebere, ale postupem času si uvědomuje, že pokud ji ztratí, přijde o možnost být nesmrtelný. Proto své chování začne měnit k lepšímu. Komunikuje s ní, dovolí jí, aby mu pomáhala s výrobou mastí, všímá si jí také jako ženy, avšak nepřipouští si, co dělá.

V poslední kapitole Borince svěří úkol, aby šla sama v noci tmavým lesem pro diviznu, utrhla ji levou rukou, přičemž nesmí lhát o své nevinnosti, zejména o tom, že jí ještě nikdy žádný muž z lásky nesáhl na ruku. Pokud by toto nedodržela, zemřela by. Na cestu se může vydat jen dívka. Kosmas však Borince lže, neboť prý černá divizna bude léčit souchotiny a tím, že by pro ni šla, udělala by dobrý skutek – pomohla by hodně nemocným. Borinka neváhá a do lesa se vydá. Kosmas mezitím

přemýšlí, co bude, až se Borka vrátí, co všechno získá. Na druhé straně ale vzpomíná na krásu Borinky a bojí se o ni. Když se dlouho nevrací, Kosmas dostane strach, zda se jí něco nepříhodilo. Vydá se tedy do lesa, aby ji našel. Ví však, že na ni nesmí zavolat, jinak by divizna ztratila kouzelnou moc. Ani to ho však neodradí, zavolá a konečně si uvědomuje, jak moc by mu chyběla, kdyby o ni měl přijít. Najde ji, jak leží na zemi, protože omdlela, ale mastí, kterou nosí u sebe, jí potře, aby Borka se probudila. Najednou se v něm probouzí láska a (všechna) kouzla jdou stranou. Vyplní se slova matky, která říkala, že Kosmas je také jen člověk a láska si ho najde v pravou chvíli.

Příběh se odehrává v rozmezí jednoho roku. Autorka popisuje, jak Kosmas připravoval vzácný nápoj. „*Byla noc o Sedmi bratřích. Táhlo už na jednu hodinu.*“ (Světlá, s. 15). Svátek o Sedmi bratřích připadal na 27. července. Jen ten den se mohla utrhnout nevinnýma rukama černá divizna, hlavní přísada do nápoje nesmrtelnosti. Právě proto si Kosmas k jeho výrobě takovou ženu vybral. „*Ale rok tu zůstat musí.*“ (Světlá, s. 50). Rok u nich také vydržela.

2.3.1.2. Kompozice

a) Paralelismus – osudy postav

Kosmas se změní. Bude se podobat svojí matce.

Láska ho změnila k nepoznání. Hlavní motiv.

b) Opakování

„*Byla noc o Sedmi bratřích.*“ – str. 15. „*A byl tu opět večer před Sedmi bratry.*“ str. 58.

c) Kontrast

Borinka je milé, naivní, tolerantní děvče, Kosmas je naopak divous, mrzout a není vůbec sympatický.

2.3.1.3. Jazyková rovina

V povídce se vyskytují nářeční zvláštnosti. Světlá neznala do detailů ještědskou „mluvu“, v přímé řeči ji souvisle v dílech nepoužívala a podle Věry Mazlové: „*Jen nahodile rozhodila hojnost nářečních rysů a výrazů po díle, aniž si asi uvědomila, že v její vznosné řeči jsou živlem nesourodým. Nejlépe se v díle Světlé uplatnily básnické obrazy lidového původu, hlavně přirovnání.*“ (Mazlová, 1974).

Jako příklad nářečních prvků mohu uvést např. tyto: *matka dala synovi brouka do hlavy nebo zimomorka vyrazila na každém.*

Světlá často používá přirovnání se spojkou „jako/jak“, která čerpala od obyvatel z Podještědí – *obličej má drobounký a oblý jako lžička nebo v pase je jako žejdlíková sklenice, nesla se jak anděl; uměl poroučet každým svým pohledem – zrovna jako král; vlasy zlaté jako zralá pšenice; chaloupka útulná a čistá jak jesličky.*

Spisovatelka v textu používá rovněž archaismy – *lupen bezu; věru;*

U jména hlavní postavy Borinky si můžeme povšimnout hypokoristiky, tedy domácího obměňování jména. Hrdinka se vlastně jmenuje Barbora, ale rodiče jí říkají Borinka a Kosmas i posluchač v domě ji oslovují „Borka“

V povídce je patrný dramatický rys. Světlá také obměňuje slovesa a dává je do méně častého slovního spojení „měsíc visel mezi černou mříží stromů“. „Jindy hromadí Světlá asyndeticky a s gradací slovesa se stejnou předponou.“ (Mázlová, 1974) - *Znova se to v kotli rozechvělo, rozzvučelo, rozpěnilo, znova to v něm zabědovalo, zaplakalo, zaúpělo,* Jako další příklad uvádím např: *V Kosmasovi to zaburácelo, zalomcovalo.*

Velmi často rovněž spisovatelka v textu uplatňuje metafory – *ženský červík* nebo *škůdci lidských duší.*

Vypravěč v díle využívá také deminutiva, zdobněliny – *lístečků, zrníček, kořínků, rostlinky.*

Podle Mázlové (Mázlová, 1974) nalézáme v povídce i anthitesi, která je typická pro lidové básnictví - „*Tu se to náhle tam u vchodu zabělalo jako celá kytice lilií. Ale nebyla to žádná kytice lilií, nýbrž Borinka, která se tam tak zaleskla svou krásou.*“

2.3.1.4. Hlavní postavy

V díle Černá divizna vystupuje jen několik hlavních a vedlejších postav. Autor má funkci vypravěče. Je to žena (spisovatelka Světlá), která seznamuje čtenáře s místem děje, s hlavními postavami a vše komentuje.

Kosmas je kořenář, čaroděj, podivín a divous, je však dokonale krásný. Tvář má pobledlou, obočí srostlé. Vyvyšuje se nad ostatní a další jeho negativní vlastností je pýcha. Chtěl se stát nesmrtelným a udělal by pro to cokoliv, chtěl panovat alespoň

na zemi, když nemohl vládnout na nebi, chtěl, aby se z něj stál Pán Bůh, ale věděl, že to nelze. Pokoušel se však o to, co mu jeho síly stačily. Zabýval se čarováním jako jeho zesnulý otec, byli si podobní. Zanechal po sobě mnoho knih. Světla knihy v povídce popsala takto: „ ...*komory byly plné knih vázaných do černé kůže, na deskách s muřími nohami, červenými jako krev...*“ (Světla, s.18). Lidé k němu chodili nejen pro masti a lektvary, které vyráběl z bylin, ale také pro rady.

Kosmaska je milující matkou Kosmase. Žijí spolu v chaloupce v horách, není příliš šťastná. Je dobrosrdečná a dobře vychází s lidmi. Syn jí trápí tím, jaký vede život. Je vdovou a je silně věřící. Často lituje toho, co mohla udělat v minulosti, ale neudělala.

Další hlavní postavou je Borinka. Je jí necelých sedmnáct let a je jedinou postavou, u které známe věk. Zamilovala se do Kosmase. Je to krásné, hodné, tolerantní a nevinné děvče, které se splnilo její tajné přání – bude manželkou vysněného muže, Kosmase. Svou láskou promění Kosmase, který konečně projeví své city a zjistí, že se do Borinky zamiloval. Nic mu už není přednější než ona.

Hlavní téma povídky - tím slovem se splnilo, po čem Kosmasova matka tolik bažila: Borinka změnila jejího syna nejen pro tuto chvíli, nýbrž pro všechny příští časy.

2.3.2. Herci ve hře

Pokud není dramaturg a režisér jedna a táž osoba, je úkolem režiséra vybrat herce pro natočení hry. Výhodou pro výběr je, když znáte hercovy předpoklady. Herec ovlivňuje hru nejen svou osobností, ale také svými názory a nápady. Stejně tak náhradník musí být vybírán s rozvahou. Můžeme tedy říci, že největší důraz je kladen na výběr správného hlasu, jemuž bezpochyby předchází správný výběr textu. Ze známých osobností bych si pro roli matky Kosmase zvolila výbornou herečku Hanu Maciuchovou, která má velice příjemný hlas, výborně artikuluje a umí dobře manipulovat s tónem řeči. Postavy Kosmase by se mohl ujmout moderátor Marek Eben, jehož hlasový projev mi přijde naprosto bezchybný. Mění barvu hlasu dle výpovědi, velice dobře hospodáří s dechem, na jeden nádech zvládne říci více slov. Rovněž si dává záležet na výslovnosti, nepolyká koncovky a výborně artikuluje. V roli Borinky jsem si představovala herečku a zpěvačku Lucii Vondráčkovou. Líbí

se mi její zabarvení hlasu, správná artikulace a práce s hlasem – přidává či ubírá na intenzitě hlasu.

Pro ztvárnění hlavních rolí – Kosmasky a Kosmase - jsem si vybrala svoji maminku a kamaráda Jaroslava Matěnu. Maminka disponuje jemným, ale přesto pronikavým a zvučným hlasem, Jaroslav je od přírody rozený komik. Má zajímavou barvu hlasu, umí pracovat s intonací a zvládá přeměnit hlas. Všech jeho předností jsem využila mj. k tomu, aby mohl ztvárnit více postav, neboť ve hře je více rolí. Roli Borinky jsem se ujala já, neboť jsem chtěla vyzkoušet nejen práci dramaturga, režiséra, ale i herce. Již od školního věku jsem se zapojovala do různých dramatických kroužků a účastnila jsem se recitačních soutěží.

2.3.3. Hudba

Doplnění hudby má na starosti především režisér, ale radí se i s dramaturgem. Při zrealizování hry jsem využila znalostí hry na klavír. Pauzy jsem doplňovala různými tóny, které dávají posluchači čas k tomu, aby se mohl zamyslet nad tím, co zaslechl. Delší mezihra sloužila k dějovému časovému oddělení.

2.3.4. Délka rozhlasové hry

Délka hry může být různá. V dnešní době jsou populární zejména z finančních důvodů minutové hry. Svou hru jsem chtěla zvládnout natočit v délce zhruba 20 minut, nakonec má hra o 4 minuty více. Nevyhledávám třeba hodinu a půl dlouhé hry. Oblíbená délka hry je do patnácti minut, jak je tomu např. u frašky.

2.3.5. Scénář rozhlasové hry

V žádné tištěné publikaci jsem nenašla, jakou grafickou podobu má scénář rozhlasové hry mít. Pouze na internetových stránkách www.scenar.cz jsem našla vzhled scénáře a návod, jak ho také vytvořit. V příloze tento návod, jak by měl scénář vypadat, příkládám. Zeptala jsem se proto rozhlasového režiséra Pavla Krejčího, zda podle tohoto návodu také sepisuje scénář nebo zda je striktně dané, v jaké podobě bude scénář napsaný. Pavel Krejčí mi prostřednictvím emailu odpověděl následující: „V podstatě tak rozhlasový scénář může vypadat, ale není to zase až tak pevně určené dogma! Když se ho budete držet, nic tím nezkazíte!“ Dále mi poradil, ať nezapomenu jména postav na levé straně scénáře označit tučně, tedy

zvýraznit, aby byl text přehlednější. Rovněž mi bylo doporučeno, jakým typem písma text napsat. Řádek s promluvou postavy má vypadat takto:

Pavel: text potom nejlépe velikostí 14, typ písma Times New Roman a řádkování 1,5.

2.3.6. Průběh natáčení rozhlasové hry

Natáčení i čtené zkoušky probíhaly v Základní umělecké škole v Polici nad Metují. Tamní umělecká škola je velice prestižní, vyhlášenou a známou školou nejen v České republice, ale i v zahraničí. Žáci získávají různá ocenění v soutěžích a umísťují se na prvních místech. Do této umělecké školy jsem chodila již od čtyř let na sborový zpěv a hru na zobcovou flétnu. Později jsem přešla na sólový zpěv a hru na klavír. Letité znalosti využívám doposud. Se ZUŠ jsem spolupracovala i po dobu studia na vysoké škole. Nejen z tohoto důvodu byl pan ředitel Lubor Boček tak ochotný, aby se mnou hru natočil. Vybavení studia je na úrovni. Studio je určeno pro výuku žáků, disponuje špičkovou profesionální digitální technikou LEXICON a umožňuje 128stopé nahrávání při současném nahrávání osmnácti stop v 24bitové kvalitě. Pan Boček se mě zeptal, jak chceme rozmístit mikrofony. Typ mikrofonu je Rode NT1-A. Jedná se o velkomembránový studiový kondenzátorový mikrofon, což je špička mezi studiovými mikrofony. Je velmi citlivý a zachycuje hlas i z větší dálky.

Nahrávaly se čtyři zvukové stopy. Tři z nich byly hlasy herců, čtvrtý byl zvuk klavíru, který byl propojen do studia, jelikož jsem pauzy doplňovala vlastní hrou na klavír. Každý hlas a zvuk byl napojený zvlášť a nahrávali jsme vše dohromady. Zvuková zkouška proběhla bez problémů.

Už i při čtených zkouškách jsme před sebou měli mikrofony, abychom si na ně zvykli a snažili se na ně přímo mluvit.

Před samotným natáčením bylo důležité sdělit všem hercům, o čem povídka je. Hercům jsem dala za úkol přečíst si povídku Černá divizna, aby si dokázali představit průběh a prostor příběhu a zároveň charakteristiku všech postav. Poté jsem jim rozeslala upravený scénář hry k nastudování. Každý si mohl text své postavy doplnit poznámkami tak, aby jim to při čtení vyhovovalo. Moc změn ale neproběhlo. Na čtených zkouškách jsme zjistili, že i když jsem pro zpracování literárního díla zvolila povídku již v modernější jazykové podobě, leckde jsme měli problémy

s náročným slovním spojením, například: *vysokou dřevěnou nádobu s vyrytými zvířaty, která má místo víka lebku, v jejichž očích důlcích svítí dvě svatojánské mušky*.

Některé pasáže se musely znovu přetáčet, neboť se z řady slov pro nás staly jazykolamy a nezvládli jsme je vyslovit napoprvé. Z těchto problematických slov uvádím např. souchotiny, Nejsvětější Svátost či slovní spojení jakmile by se mi totiž.

Zajímavé je, že při čtených zkouškách byl výsledek práce lepší než po samotném natočení. Velkou roli zde hrála tréma herců. Proto konečný výsledek může připadat posluchačům jako „čtený“. Na přesvědčivějším přednesu by se dalo samozřejmě ještě zapracovat. To bych však musela nahrávat sama doma na počítači a nesměla bych obtěžovat ředitele ZUŠ.

Každému z herců jsem sdělila, jak bych si představovala, aby hráli. Kosmas by měl být rázný, v některých pasážích nepříjemný. Hraje mrzouta a svým silným hlasem chce lidi zastrašit. Ke konci příběhu se změní v lepšího člověka, což se projeví i na jeho hlasu.

Borinka hrála sedmnáctiletou slečnu, naivní a ostýchavou, ale na druhou stranu i tolerantní. Šla si za svým cílem, takže musela znít občas přesvědčivě. U nahrávání jsem seděla, protože jsem v pauzách doprovázela hrou na klavír. Měla jsem před sebou ve scénáři zaznamenané hudební vsuvky v notách. Vedle sebe na židli jsem měla připravené předměty, kterými jsem vytvářela ruchy, např. míchání vařečkou o kovový předmět a kvílení, napodobování kroků boucháním prstů do stolu. V jednom okamžiku jsme se neshodli a napodobení kroků jsme udělali dva najednou, ale v jiném rytmu. Vznikl z toho dojem, že Kosmaska přijíždí na koni, ovšem ona pouze šla. To může posluchače zmást.

Matku Kosmase jsem si představovala o několik let starší, než je ve skutečnosti moje matka, proto jsem chtěla, aby její hlas zněl slaběji než ostatní herci. Když jsem povídku četla, při dialogu s Kosmasem mi připadlo, že nestojí s dalšími postavami proti sobě, jak by tomu mělo správně při dialogu být. Držel si vždy odstup od lidí. Toho jsem docílila tím, že moje matka při celém natáčení seděla a mikrofon měla dál od úst. Když měla být ráznější, přidala na intenzitě hlasu a na důrazu.

Kamarád Jaroslav při čtení stál, aby se do role více vžil, neboť si měl připadat nad všemi nadřazený.

Stařec neslyší moc dobře, proto mluví tak nahlas. Namluvil ho opět Jaroslav, který rád imituje hlasy.

3. Prezentace

3.3.Scénář podle předlohy Karoliny Světlé z knihy Ještědské povídky – Černá divizna

Kosmaska: (ustaraně) Ach můj Kosmas. Synek. Nejvyhlášenější pomahač, kořenář...Nezvykle krásný on je...a stále je tak sám ...Má v sobě tuze hrdého ducha, a pokud nemusí, vůbec se mezi lidmi neukazuje. V hospodě ho jakživ nikdo neviděl. A v kostele? ...Ach ..proč jen zůstává stát v síňce a dál nevkročí? Ostatní ho pak soudí, že se bojí přiblížit k oltáři, na němž je Nejsvětější Svátost. Vždyť nemá proč se bát. Lidem pomáhá, přijdou-li za ním, dá jim, co potřebují, ale nevybavuje se. ...To já jsem oproti němu milá na všechny ...nemohu připustit, že by si někdo povšiml synovo divouství...A jak je krásný - stejně jako můj nebožtík, no ještě krásnější než manžel.

Kosmas: (sám pro sebe) Tady v horách, v chalupě v lese uschované mám k nebi tak blízko. Nedávno jsem se dozvěděl od matky, co koluje o našem rodu. Stará pověst to je. První předek Kosmasův pocházel od jednoho z andělů, kteří byli svrženi z nebe, protože se chtěli rovnat Bohu. Při pádu se prý zachytil skály na hoře a to byl Ještěd. Ukryl se v rokli pod ním. Třásl se po celém těle a sotva se dotknul země, v tu ránu se stal stejně slabým, nemoci a smrti podrobeným jako každý člověk (odvážně) Ale já se jednou nesmrtelným stanu!

Kosmas: Nevím, co bych si počal, kdybych neměl tuhle zahrádku. Vynáší mi jako statek. Za to mohou ty vzácné byliny, co z nich vyrábím léčivé masti. Ještě, že je chtějí v okolních apatykách. Jo, i doktoři z Prahy, když bylinky prozkoumali, posílají pro ně zvláštní posly i několikrát měsíčně.

A tak po nocích bloudím po horách, spouštím se do starých lomů a hlubokých studnic, o kterých jen málokdo ví. A kdo je zná, ten se těmito místům i za dne rád vyhne.

Ale jednou zvítězím nad smrtí a budu moci panovat aspoň na zemi, když nemůžu panovat na nebi. Stanu se pánem nad všemi ostatními.

Kosmaska: (volá) Kosmasi, pojd' už domů a zatop v krbu. (Přemýšlí) Já nevím, proč se ten hoch tak divně tváří? Teď se usmívá, teď zase kaboní, šklebí se.

Zvuk míchání vařečkou o kovový předmět. Z kotlíku se ozývá jekot, štěkot a divoký ryk-jako když se hlasitě hádá houf hašteřivých žen.

Kosmas: (Zlostně křikne) A dost!

Přitom si dupne, až se stavení otřese.

Kosmaska: (vyděšeně) To jsem se ale lekla, až se mi z toho přetrhla nit. Už toho předení nechám. (říká si pro sebe potichu) Takové divné zvuky z kotle jsem ještě neslyšela. Asi se síly bylinek nechtějí spojit a prudce mezi sebou bojují. Škoda jen, že nemohu zjistit, proč tento lektvar Kosmas dělá. Nesmím se ho zeptat, ani ho jediným slůvkem vyrušit. Vím to už od svého muže. On se také věnoval výrobě mastí. Když ho při jeho díle někdo vyruší, okamžitě se věc zhatí. Už půjdu spát. Ale stejně neusnu! (naštvaně) Já se snad vedle něho nedočkám pokojných chvil ani ke stáru. Dávno jsem knihy s deskami s muří nohou vázané do černé kůže měla naházet do ohně i s vědomím, že když budou skutečně

čarodějnické, oheň by je vydal zpět a popálily by mě. Byl by od všech čar klid. Ovšem nejlepší by bylo, kdyby své myšlenky obrátil jiným směrem. To by mohla dokázat jediné ušlechtilá manželka, na kterou mě upozornil stařec, jež se u nás zastavil před pár dny pro mast na ránu.

Stařec : (vděčně) Kéž by vám Bůh za vaše dobrodiní dopřál hodnou nevěstu do stavení. Jednu takovou znám, vedle níž byste měla úplně nebe!

Kosmaska: (zádumčivě) Syn se nehodlá ženit!

Stařec: A jak to bude s Kosmasem, až zestárnete? Obličej má drobounký a oblý jako lžička, v pase je jako žejdlíková sklenice, přitom je hodná, že se jí žádná jiná v celém tom našem okolí nevyrovná.

Komaska: (zvědavě) A co je to za děvče?

Stařec: Od nás z chalupy, kde sloužím. Je to dcera paní domácí a jmenuje se Borinka.

Kosmaska: A myslíte si, že by ji rodiče dali až sem do hor? Jestli se nemýlím, mají jen tuto jedinou.

Stařec: Ovšemže mají. (usmívá se) a ona nechce jiného než Kosmase. Jak se rodiče zeptají naší Borinky na vdavky, má jedinou odpověď: Jako slouží slunce dnu a měsíc noci, tak bych chtěla sloužit na horách Kosmasovi. Nikdo nedokáže to, co on.

Kosmaska: (smutně lituje) Škoda, že tu vaši Borinku neznám.

Stařec: Ona stejně daleko nůž chodit, protože ji rodiče nikam nepouštějí. Zrodila se na těch našich lukách mezi kvítím, proto je taková krásná.

Kosmaska: Nemohu tomu ani uvěřit, že by si taková dívka myslila na toho mého mrzouta. Tak já mu to vyřídím. S pánem Bohem.

Stařec: (volá z dáli) S pánem Bohem, Kosmasko!

Kosmaska: (povzdychne si) Škoda, že se Kosmas nechce ženit. Borinka by snad přece dokázala vytoužený zázrak a proměnila syna svou láskou a krásou. Půjdu se ho zeptat, jestli si to nerozmyslel.

pauza

Kosmas: Matko, vždyť víte, že ženatému se čarování nedaří tak dobře jako svobodnému. (zlobí se) A už na mě s těmi řečmi nechod'te. Pro mě ženské na světě nejsou a nikdy nebudou.

Kosmaska: Proč jsi tak rozhořčený? Nezdařila se ti práce? Řekni, poznám to na tobě!

Kosmas: (rozzlobeně) Ano. Chcete-li, sama se o tom přesvědčte. Nápoj je bez toho pravého účinku, protože barvy v kotli nejsou opět všechny výrazné.

Kosmaska: Ale vždyť tady vidím hodně barev, věru nevím, co ještě chceš?

Kosmas: Ale ta pravá, která je v nápoji základem všech ostatních a na které mi nejvíc záleží, mezi nimi není.

Kosmaska: A jaká to má být?

Kosmas: Taková barva, jako když kvete černá divizna. Sám jsem ji před hodinou přinesl z hor a dal ji tam.

Kosmaska: Proč se tedy mezi ostatními neobjevuje?

Kosmas: (rozzlobeně) Poněvadž ji netrhaly ty pravé ruce!

Kosmaska: A proč je nehledáš?

Kosmas: (zachmuřeně) Protože by to bylo marné. Mezi lidmi se už asi nerodí andělé jako tehdy, kdy byla rada zaznamenána. Použiju všechno svoje umění, abych přišel na to, jak tu ruku nahradit.

Kosmaska: Neber si do hlavy nemožnosti, pro lidi jsi toho udělal dost, teď myslí konečně na sebe. Věř mi, že jenom manželka poslouží svému manželu věrně a s radostí.

Kosmas: (zlobí se) Matko, už zase začínáte?

Kosmaska: Onehdy jsem slyšela o vzácném děvčeti. Když jdeš do apatyky pro koření, chodíváš okolo jejího domu. Rodiče ji samotnou pouští jen ze stavení pro vodu, je pořád doma, žádný hoch ji za ruku ještě nevzal. To děvče miluje jen jednoho (důrazně) a to tebe!

Kosmas: Myslíte, že by si mě ta dívka vzala, i kdybyste jí řekla, že ji nikdy nebudu mít rád, poněvadž v ženských vidím jenom červíky, kterým se nedostává pravého rozumu? A takového tvora já do srdce nikdy nepřijmu. Může-li se vám ta dívka zapřísáhnout, že ji dosud žádný hoch nevzal za ruku, (kóťavě) pak, pak jestli chcete, matko, zajděte na luka pro její slovo. Ale nezapomeňte jí zdůraznit, že se lásky ode mne nikdy nedočká.

Kosmaska: Dobře tedy, ráno půjdu.

Pauza - hudba

Kosmaska: (povídá si sama pro sebe) Co tam budu v chalupě u Borinky říkat? Přeci tam nemohu jen tak rovnou vpadnout. Už nemohu zpět, zahlédla jsem v okně Borinku. Božínku, ta je ale krásná.

Borinka: Pozdrav Pán Bůh. (ostýchavě) Z okna jsem vás zahlédla a stařec mi řekl, kdo jste. Nechcete zajít k nám a drobátko si odpočinout?

Kosmaska: Děkuji ti děvče za pozvání. (vyzvídá) Co by některý hoch dal za to, aby byl na mém místě.

Borinka: Ještě jsem žádného k nám nepobídla a také nepobídnu.

Kosmaska: A proč ne?

Borinka: Nestojím o ně!

Kosmaska: A nebojíš se, že se ti chlapci pomstí, když se o tom dozvědí? Aby tě pak za to při muzikách nenechávali stát v koutku u kamen. Dosud jsi s žádným chlapcem netančila? Ani za ruku ses s ním nevodila?

Borinka: (rozhodně) Mohu vám klidně na to přísahat. Já nikdy u žádné muziky nebyla a také tam nikdy nepůjdu. Ten, o kterého mám zájem, k muzice nechodí. Já totiž u chlapce nestojím jenom o krásu, ale cením si jedině takového, který zná tajemné vědy.

Kosmaska: Ovšem takových je ve vesnici vsutku málo. Mám syna, který by ti určitě vyhovoval. Jsem Kosmaska z hor

Borinka: Já vím.

Kosmaska: A ptám se tě, zda-li bys chtěla mého syna. Nemáš-li nic proti němu a svolíš k tomu, tak půjdu rovnou k tvým rodičům na námluvy. Ale musím ti povědět, že od mého syna žádnou lásku nemůžeš čekat. Jeho duch se upíná k jiným než pozemským radostem.

Borinka: (radostně, se slzou na krajíčku) Nemohu ani mluvit, celý život si nepřejí nic jiného! Jdeme rovnou za rodiči a řekneme jim to

(kroky)

Borinka: Podívejte se, rodičové, kdo přišel. Kosmasova matka mne právě požádala, abych se provdala za jejího syna.

Kosmaska: Ráda vás poznávám, můj syn je sice vynikající člověk, ale je podivín, ale nebojte se, dlouho nepotrvá a vaše hodná dcera ho přemění.

Borinka: Ne, nepřeměním ho, ať zůstane jaký je. Dáte mi svolení, prosím vás?

Rodiče: (souhlasně) Ano, rádi dáme.

Pauza – hudba radostná, veselá

Kosmaska: (radostně) Tak synu, všechno je už v pořádku.

Kosmas: (zvědavě) A co?

Kosmaska: Inu co, s tvými námluvami.

Kosmas: (užasne) S mými námluvami?

Kosmaska: Byla jsem na lukách pro slovo. Nadšeně souhlasila Borinka i její rodiče.

Kosmas: Vy jste ale si pospíšila.

Kosmaska: Měla jsem snad čekat, až si tu dívku odvede někdo jiný? Opravdu se mi zapřísáhla, že ani ze žertu ji žádný hoch za ruku nevzal.

Kosmas: (skočí jí do řeči, užasle) Skutečně nevzal?

Kosmaska: (přesvědčivě) Z očí jí hledí nevinnost. Pokud si ji vezmeš, můžeš se spolehnout i na to, že od tebe žádné milování nebude očekávat. Je asi stejná jako ty. Nestojí o žádnou lásku. Chce tě, protože si váží tvých věd a tvého umění.

Kosmas: (jízlivě) Prý si váží mých věd! Takový ženský červík a troufá si rozumovat o mých vědách!

Kosmaska: Nebud' takový, jestli tuhle od sebe odmrštíš, podobnou už k sobě nepřilákáš ani čarami. Jako se z jara neubrání strom květu, tak se srdce neubrání milování, když přijde jeho čas. U někoho přijde dříve, u někoho později. I s tebou tak bude. Vždyť nejsi nic jiného, přes všechno své umění, nežli člověk. Můžeš se zlobit, jak chceš, ale mám pravdu!

Kosmas: (sám pro sebe, šeptá, chodí po místnosti) Na pergamenové listině je psáno, že kouzlo se povede jen, když černou diviznu utrhne nevinná dívka. Matka ji našla, nesmím se jí vzdát.

Kosmaska: Co si pořád mumláš? Teď už stačí říct, kdy chceš, aby byly oddavky.

Kosmas: (delší pauza) Dobře tedy, zaříd'te všechno, jak budete chtít.

(zvolá) Ale ne, ne, ještě něco podle mne. Vzkažte, ať mě v lukách ve stavení do oddavků nečekají. A nepřeji si, aby při nich byla hudba, dále pak žádné střelby, žádní svatebčané. Když to budou chtít, pak nepřijdu.

Kosmaska: (odchází, mluví za chůze, jako z dálky) Bože můj, jak já jim to vše vysvětlím? Ještě, že jsem jim hned řekla, jaký je Kosmas divous, snad pro něj budou mít pochopení. Ále a vždyť on Borinku vůbec nezná a přece jen souhlasí se svatbou? Vůbec se v něm nemohu vyznat. Kdo ví, jak to bude vše ještě probíhat. Do týdne bude svatba.

Pauza

Kosmaska: Pospěš si, už máme být u Borinky. Za pár hodin už budete svoji.

Rodiče Borinky: Tak vás tu vítáme, vše je už nachystané, můžeme jít do kostela.

Kosmas: Již jsem blízko k duhovému nápoji, nad ničím jiným nesmím přemýšlet. Mám ovázanou ruku černým šátkem, aby se mě Borinka bála dotknout, snad ji to odradí, když si bude myslet, že ji mám třeba bolavou.

(lehounké kroky)

Slyším kroky a už ji vidím, nese se jak anděl s vlasy zlatými jako zralá pšenice. Nepřivítám ji jediným slovem, budu stát jako sloup.

Borinka: Tady máš ode mne Kosmasi rozmarýnový prut podle svatebních tradic.

Kosmas: Nechci ho, mám jalovec a připnu si ho, nemám rád tradice.

Borinka: To nevádí, jdeme k oltáři, ať už jsme svoji.

Pauza , ruchy – talíře, vidličky - hostina

Kosmaska : (nervózně) Musím omluvit syna a usednout vedle nevěsty místo něho. Pospíchal k těžce nemocnému s mastí.

(sama pro sebe) Snad se ten Kosmas vrátí, takhle utéct od hostiny a já to mám zase zachraňovat.

Pauza – delší hudební vsuvka

Kosmaska: Jsi tu už delší čas, jak se ti u nás líbí?

Borinka: Ach ano, moc. Děkuji Bohu, že svolil, abych se směla stát jeho ženou. Jen škoda, že nechce, abych mu byla něčím nápomocná. Ani pod kotlíkem nesmím přikládat. Pořád se jen mračí.

Kosmaska: Moc si vážím, že mi pomáháš. Máš každý den o stupínek blíž k nebi. Ale Kosmas si toho vůbec neváží. Jen počkej, jdu za ním.

(kroky)

Kosmaska: Máš věru hřích, synu, že si své mladé ženy nevážíš. Děláš, jako by nebyla ani v domě. Co jsem to z tebe vychovala?

Kosmas: Copak jsem ji chtěl? Vy jste ji tu chtěla!

Kosmaska: Nezapomeň, že všechno má své meze. Může se v ní probudit hrdost a vrátí se zpět k rodičům.

Kosmas: Mně to bude jedno, ale rok tu zůstat musí.

Kosmaska: Doufám, že s tím nejsou spojeny čáry. Říkám ti, budeš-li Borinku odstrkovat, odejde od tebe. Dovol jí, aby ti mohla pomáhat.

Kosmas: (nabručeně) Uvidím. A teď mě nechte pracovat.

(pro sebe potichu) Až vykoná to, pro co jsem si ji vzal, pak ji odtud vyženu. Teď si ji však musím hlídat, aby byla stále nevinná. Dám jí úkol.

(zavolá) Borinko! Tyhle makovice vysypeš a odpočítáš z nich vždy po deseti zrnkách na listy černého bezu, pro které si zajdeš k bezovému keři u studánky. Až zaplníš celou lavici, bude to pro dnešek stačit.

Borinka: Ráda udělám, co jsi mi nakázal.

pauza

Kosmas: Vidím, že jsi práci odvedla dobře. Můžeš mi pomáhat při vaření lektvarů.

Borinka: Děkuji ti a slibuji, že se budu snažit pracovat pilně.

Kosmaska: Vida, tak jsi konečně přišel na to, že je tady Borinka z luk k něčemu dobrá.

Kosmas: Ano, je jí tady přece jen potřeba, ale teď mne nechte pracovat.

(mluví si sám pro sebe) Kéž by už uběhl celý rok, abych se té ženské zbavil. Až vykoná to, proč jsem si ji vzal, tak půjde z domu. Už abych se napil duhového nápoje.

Pauza – hudba oddělující scény

Kosmas: Borinko, poprvé za tebou jdu do zahrádky, abych ti pověděl, co asi nevíš. Dnešním západem slunce nám nadchází velká významná noc – večer před Sedmi bratry. Pouze dnes je možné zásobit se vzácnou rostlinou.

Borinka: Ach a co bude léčit?

Kosmas: Ta jediná, je-li utržená v dnešní noci, (koptavě) hojí hojí ...souchotiny. Je to černá divizna.

Borinka: Netušila jsem, když jsem ji vídala kvést na hromadách kamení, že má v sobě tak velikou moc.

Kosmas: Vydal bych se pro ni sám, ovšem tentokrát nemohu. Moje ruka k tomu není vyvolena.

Borinka: Že není. A čím tedy, kdo zná a ví tolik, co ty?

Kosmas: Tentokrát to musí být ženská ruka, kterou ještě žádný muž z lásky nestisknul.

Borinka: Uznáš-li mne toho hodnou, vydám se pro ni.

Kosmas: Ty se tam chceš opravdu vydat?

Borinka: Proč se ptáš?

Kosmas: Je nutné, abys věděla, že pokud bys lhala o své nevinnosti, pomstila by se ti divizna smrtí a zčernala bys po celém těle jako ona.

Borinka: (klepavým hlasem) Neboj se. Kde nejbližze roste?

Kosmas: Nenutím tě, avšak můžeš tímto činem mnoha lidem prokázat velké dobrodiní. K divizně je dlouhá cesta, roste nedaleko vlčí jámy, z boku té staré úvozové cesty, kam už se ani dřevaři nechtějí vydávat, aby se jim nerozbila kola.

Borinka: Jak ji mám utrhnout? Celou i s listy nebo jen květ?

Kosmas: Musíš ji ulomit levou rukou nad samým kořenem a tou samou rukou mi ji předat. Cestou jsem ti do dutin stromů dal kusy ztrouchnivělého dřeva, ať nezabloudíš.

Borinka: Určitě nezabloudím. S Pánem Bohem.

Kosmas: Mezitím si vše nachystám do kotlíku, až přijdeš, najdeš mě doma.

pauza

Je mi z toho těžko. Borinka vyrostla v lukách a určitě nic děsivého nikdy neviděla. A teď jsem ji vyslal do tmavého lesa k divé zvěři. Ale ona to dokáže a ze mne se stane nesmrtelník. (šťastně) No konečně matka usnula. Aspoň to před ní nemusím schovávat. Musím ještě vytáhnout z truhly ocelový nožík, tím budu roztírat diviznu, a dám ji do černé misky. A teď to nejdůležitější – vysokou dřevěnou nádobu s vyrytými zvířaty, která má místo víka lebku, v jejichž očních důlcích svítí dvě svatojánské mušky. Podívám se, jestli už nejde. Ne, ne táhne teprve na jedenáctou, ještě tady nemůže být, ledaže by jí narostla křídla. Škoda jen, že není stejného původu jako já. Dal bych jí napít kouzelného moku, protože tak bych si od ní nemusel odvykat. Je pravda, že jsem si

již na ni zvykl a budu ji postrádat, až odtud odejdu a stanu se nesmrtelným. Asi jsem se změnil, ale nevím, co mám dělat. Pořád vzpomínám na ty její pomněnkové oči. Ale za tři dny už bude po všem, už ji neuvidím. Měsíc je v úplňku, žádná bouře nehrozí. Přemýšlím, že možná ještě po přeměně zůstanu chvíli v horách, než se vydám do světa. Sice tam na mě čeká velká sláva, až ostatní poznají, že mne nezabije žádná zbraň ani nemoc a budou se mi klanět i králové. Ale kde se jen Borinka zdržela, snad jí neublížilo nějaké dravé zvíře? Vydám se za ní, ale bude těžké ji najít, neboť na ni nesmím zavolat. Jakmile by se mi totiž ozvala s diviznou v ruce, všechn plán by byl ztracen. Musel bych čekat zase další rok. ...(odhodlaně) Na nic nečekám, musím za ní vyrazit.

Pauza – hudební vsuvka

Kosmas: Půjdu tudy, kudy musela určitě jít. Než bych se měl vrátit z lesa sám, to tam raději zůstanu! Musím na Borinku zavolat. (křičí) Borinko! Co to vidím, nehýbe se to, takže to není srnka, půjdu se podívat blíž. Ach Borinko, co je s tebou? Proč nemluvíš? Jaké máš ledové čelo! Namažu tě balzámem, nosím ho všude s sebou, pomůže raněným, když jsou ve mdlobách.

Borinka : (unaveně) Co se to se mnou stalo? Bylo to krátké, ale krásné.

Kosmas: O čem to mluvíš, Borinko?

Borinka: To moje žití s tebou.

Kosmas: Myslíš to vážně, co jsi z toho měla?

Borinka: (blaženě)Všechno. (zesílí hlas) Kosmasi, šlapeš po divizně!

Kosmas: Došlo na matčina slova. Úplně jsi mě změnila. Chci s tebou žít po boku až do smrti. Nic jiného mě nezajímá. Tímto polibkem to

stvrzuji. Kouzla a čáry už nechám být. Teď mám tebe a ty jsi můj smysl života.

Hudba – radostné famfáry

Závěr

Samotné natočení hry by podle slov pana Pavla Krejčího, režiséra rozhlasových her, bylo finančně velmi náročné, neboť při natáčení musí být přítomni nejen herci a režisér, ale i zvukař, hudební skladatel, ručaři a produkční. Chtěla jsem alespoň vyzkoušet, jak dlouho by práce na této hře trvala (předělání textu, čtené zkoušky, natočení hry...).

Při poslechu hry jsem zaznamenala několik nedostatků. Už při samotném natáčení jsem "slyšela" chyby. Zvolila bych např. jiné obsazení, tj, někoho, kdo má již zkušenosti a dokázal by se do role vcítit. Rozhodně bych požadovala, aby si všichni byli textem na sto procent jistí, aby ho znali nazpaměť. Do hry bych zapojila více zvukových kulis na lepší dokreslení atmosféry a prostředí. Drobné přeřeky bych přetočila. S nahrávkou nejsem zcela spokojená, avšak ke spolupráci jsem si nepřizvala profesionály a natáčelo se napoprvé. Kdybychom hru natáčeli znovu, bylo by to již nákladnější. V rámci "zkoušky" mi všichni pomáhali bez nároku na honorář. Toto zpracování povídky bych však ráda vylepšila.

Poznatky a celkové zhodnocení hry jsem získala od lidí, kterým jsem dílo poslala k interpretaci. Jakub Voves, čerstvý absolvent Gymnázia v Broumově, kde jsem také studovala, mi sdělil, že nahrávka byla sice zajímavá, ale čekal větší procítění ze strany herců. Postrádal prý i zvukovou kulisu. Jelikož je jeho koníčkem práce v nahrávacím studiu, ví, jak náročné je přidat do nahrávky hudbu, která by byla vyhovující. Dále mi sdělil, že chtěl slyšet i více "ruchu" (např. praskání dříví z ohně).

Nahrávku jsem odeslala také herečce Petře Krausové, která je absolventkou brněnské JAMU. Nyní pracuje v ZUŠ v Náchodě a má letité zkušenosti s audioknihami, tj. s nahrávkou mluveného slova. Sdělila mi, že na hře jí nevadí zvuk, nýbrž samotní interpreti. Dále mě upozornila na to, jak moc je z nahrávky slyšet, že se text spíše "čte", nikoli "hraje. Vzápětí však dodala, že v případě zastaralé mluvy je velice obtížné umět herecky ztvárnit jisté situace tak, aby v podobě rozhlasové hry působily autenticky.,, *Ten chlapík je dobrý, ale dále je prostě slyšet, že se to pouze čte a ne hraje (což je u veršů, nebo takto staré mluvy, ještě daleko těžší) - to je také důležitý aspekt Rozhlasové hry. Ale když na tom ještě zapracuji, že to bude dobré. Je slyšet, že velkou roli hrála tréma.*"

Na druhé straně jsem se však setkala i s kladnými ohlasy. Řada lidí je v dnešní době zvyklá sedět u počítače, poslouchat hudbu, sledovat televizní programy, mnozí se však nedokáží “zklidnit” a soustředit se pouze na samotný zvuk. Mnozí byli překvapeni zejména tím, že se dá obsah knihy shrnout do několika minut.

Při přepisu předlohy jsem scénář upravila tak, aby byl srozumitelný běžnému čtenáři, tj. odstranila jsem zejména slova nářeční. Postavu vypravěče jsem nepovažovala za důležitou. V řadě her, které jsem poslouchala, mi tato postava nebyla příjemná. Nezbytné informace jsem rozepsala do monologů či dialogů pro čtyři herce.

Byla bych velmi ráda, kdyby nahrávku zhodnotil i pan režisér Pavel Krejčí a sdělil mi svůj názor, případně mi nabídl další spolupráci.

Rozhlasové hry se mohou natočit na disk, reprízy se nebudou nijak lišit od premiéry. Celé dílo může být zachováno ve své původní podobě. Srbová říká, že nikdy nebude vytvořeno po druhé totéž dílo v stejné podobě, protože toto časové umění kráčí s časem, ožívuje dnešní myšlenku dnešním výrazem. Je závislé na dobovém cítění. (Srbová, s. 32). Rozhlas nás učí poslouchat, představovat si herce. Zkoušet přijít na to, čím vytváří ruchy.

V příloze č. 1 přikládám grafický návrh scénáře. Příloha č. 2 je samotné zpracování literárního textu do podoby rozhlasové hry, kterou přiložím na CD.

Seznam použité literatury

Odborná literatura

- BĚHAL, R. *Kdo je kdo v sedmdesátileté historii Českého rozhlasu*. Praha: Sdružení pro rozhlasovou tvorbu. 1997 ISBN (neuvedeno).
- DUB, Ota: Karolina Světlá. Severočeské nakladatelství, 1975
- HUBER, Aleš. *Auditivní vizualizace v rozhlasové tvorbě*. Zlín, 2009. Dostupné také *Od mikrofonu k posluchačům: z osmi desetiletí českého rozhlasu*. upravila Eva Ješutová. 1. Vydání. Praha: Český rozhlas. 2003. ISBN 80-86762-00-9.
- MAERHAUT, Luboš: Lexikon české literatury : osobnosti, díla, instituce. Svazek I, S-T, Praha: Nakladatelství Academia. ISBN 978-80-200-1670-6 http://digilib.k.utb.cz/bitstream/handle/10563/9683/huber_2009_bp.pdf?sequence=1. Bakalářská práce. =1
- MARŠÍK J. *Výběrový slovníček termínů slovesné rozhlasové tvorby*. 1. vydání. Praha: Sdružení pro rozhlasovou tvorbu. 1999. ISBN (neuvedeno)
- OSVALDOVÁ B., HALADA J. A KOL. *Praktická encyklopedie žurnalistiky*. 2. vydání. Praha: Libri. 2002. ISBN 80-7277-108-6.
- SVĚTLÁ, Karolina: Černá divizna. 1. adaptované vydání. Brno: Nakladatelství Blok, 1994. ISBN 80 – 7029 – 094 – 3
- SKÁKALOVÁ, Tereza. Uvedení do problematiky sluchového postižení. Hradec Králové: Gaudeamus. 2011.
- SRBOVÁ, Olga, *Rozhals a slovesnost*, Praha 1941, Nakladatelství Vyšehrad
- ŠTĚRBOVÁ, Alena: *Rozhlasová inscenace*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého 1995.
- ŠTĚRBOVÁ, Alena: *Rozhlas a slovesné umění II*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého 1991.
- ŽATEČKA a kol. *Dramaturg v rozhlase*. Odbor výchovy kádřů, Čs. rozhlas Praha, 1981

Internetové zdroje

- BARTHOLOMEW, Robert E. The Martian Panic Sixty Years Later: What Have We Learned?. The Committee for Skeptical Inquiry [online]. 1998, Volume 22.6, [cit. 2011-08-22]. Dostupný z WWW:
- BECK, Alan. The Invisible Play : B.B.C. Radio Drama 1922-1928 [online]. [s.l.] : Sound Journal, 2001 [cit. 2011-09-02]. Richard Hughes, 'A Comedy of Danger', s. . Dostupné z WWW: <http://www.savoyhill.co.uk/invisibleplay/>
- CROOK, Tim. Radio Drama : Theory and Practice [online]. Florence, KY, USA : Routledge, 1999. Dostupné z WWW: <http://site.ebrary.com/lib/natl/Doc?id=10017714&ppg=28>
- ČESKÝ ROZHLAS. Příběh rozhlasu [online]. 2014. 2014 [cit. 2015-05-23]. Dostupné z: <http://www.pribehrozhlasu.cz/odhaleni-89+1/kuriozity-vseho-druhu/2757818>
- ČESKÁ TELEVIZE, KALENDARIUM: [online]. [cit. 2015-04-05]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/kalendarium/34118-rozhlasova-dramatizace-romanu-valka-svetu-vyvolala-v-usa-paniku/>
- FILOMOVÁNÍ.CZ. Scénař.cz [online]. 2015 [cit. 2015-05-27]. Dostupné z: http://www.scenar.filmovani.cz/jaknapsat/pic/scenar_rozhlasove_hry.png
- KAŠPÁREK, Michal. Vývoj záznamových zařízení X - vynález mikrofonu. Muzikus.cz: Hudební portál [online]. 2013, 2013(1) [cit. 2015-05-24]. Dostupné z: <http://www.muzikus.cz/pro-muzikanty-workshopy/Vyvoj-zaznamovych-zarizeni-X-vynalez-mikrofonu~10~zari~2013/>
- MÁZLOVÁ, V. dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=4002>
Naše řeč, ročník 31 (1947), číslo 2-4,

Přílohy

Příloha č. 1 – grafické zpracování scénáře

Vzor scénáře rozhlasové hry

